

Nr 182.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående anslag till undersökningar rörande ortnamn inom Älfsborgs län; gifven Stockholms slott den 11 mars 1910.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

att dels för täckande af brist i de för utförande af undersökningar rörande ortnamn inom Älfsborgs län anvisade medel dels ock till fortsättande af samma undersökningar i enlighet med af Kungl. Maj:t fastställd plan på extra stat för år 1911 bevilja ett anslag af 8,500 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kunglig nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min Allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF ADOLF.

P. E. Lindström.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1910.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve TAUBE,
 Statsråden: PETERSSON,
 HEDERSTIERNA,
 SWARTZ,
 grefve HAMILTON,
 grefve EHRENSVÄRD,
 MALM,
 LINDSTRÖM,
 NYLANDER,
 VON SYDOW.

 Härefter anförde departementschefen, statsrådet Lindström:

»Uti en till ecklesiastikdepartementet ingifven skrift den 11 januari 1910 hafva professorn vid universitetet i Uppsala A. G. Noreen och tillförordnade notarien i kammarkollegium G. Hedin, hvilka genom särskilda nådiga bref den 20 oktober 1905 och den 18 juni 1909 erhållit i uppdrag, bland annat, att utarbета redogörelse för ortnamn inom Älfsborgs län, anhållit om anvisande af dels 3,500 kronor för täckande af vid arbetets utförande uppkommen brist dels ock 5,000 kronor till arbetets fortsättande eller tillhoppa 8,500 kronor.

I de vid statsverkspropositionerna till 1905 och 1907 årens Riksdagar fogade utdrag af statsrådsprotokollen öfver ecklesiastikärenden för den 14

Undersök-
ningar
rörande ort-
namn inom
Älfsborgs län.

januari 1905 och den 12 januari 1907 är redogjort för uppkomsten af frågan om undersökning af svenska ortnamn samt för den utaf särskilda kommitterade uppgjorda och af Kungl. Maj:t med vissa ändringar fastställda planen för arbetet.

Ur den därvid lämnade utredningen tillåter jag mig erinra om följande.

På framställning af dåvarande riksantikvarien H. O. H. Hildebrand uppdrog Kungl. Maj:t enligt beslut den 2 maj 1902 åt en kommitté, bestående af Hildebrand såsom ordförande samt dåvarande kammarrådet G. Thulin och professorn A. G. Noreen såsom ledamöter, att för vidtagande af förberedande undersökningar för åstadkommande af ett arbete om svenska ortnamn, väsentligen motsvarande det i Norge med anslag af allmänna medel utgifna samlingsverket »Norske Gaardsnavne», dels för ett län eller landskap låta verkställa undersökning af namnen å byar och gårdar äfvensom å viktigare berg samt större skogar, sjöar och landsträckor dels ock efter vunnen erfarenhet uppgöra och, så snart ske kunde, underställa Kungl. Maj:ts pröfning plan för arbetet i dess helhet jämte beräkning af de penningbelopp, som för arbetets fullständiga utförande kunde antagas vara erforderliga.

Uti underdånig skrifvelse den 9 september 1904 framlade kommittén, som efter åtskilliga förberedande undersökningar funnit den för ett län eller landskap anbefallda ortnamnsundersökningen lämpligast böra omfatta Älfsborgs län, ett med särskild hänsyn till sagda län utarbetadt förslag till plan för arbetet i dess helhet. Beträffande kostnaderna för arbetet förklarade sig kommittén icke redan då kunna uppgöra en slutgiltig beräkning, utan syntes det kommittén bäst, att, sedan primärundersökningarna för ett län blifvit till större delen afslutade, kommittén finge till Kungl. Maj:t inkomma med förslag å det län, som, enligt kommitténs uppfattning, därefter lämpligast borde blifva föremål för behandling, och efter undersökning af förhållandena beträffande detta län uppgöra kostnadsberäkning för detsamma. Kostnaden för undersökning af ortnamn i Älfsborgs län beräknades af kommittén till omkring 29,000 kronor. I kostnadsberäkningen hade ej intagits tryckningskostnad, då sådant anbud till kommittén inkommit, hvarigenom tryckningen syntes kunna verkställas utan någon som helst kostnad för statsverket.

I 1905 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att till fullbordande enligt den af kommittén uppgjorda plan af den påbörjade utredningen angående ortnamn i Älfsborgs län på extra stat för år 1906 anvisa ett förslagsanslag å 10,000 kronor. I sitt yttrande i ämnet till statsrådsprotokollet anmärkte dåvarande departementschefen, att redan dessförinnan dels till kommittén anvisats af Kungl. Maj:t sammanlagdt

25,000 kronor, dels ock statskontoret förskottsvis till arfvoden jämte resekostnads- och traktamentsersättning åt kommitténs ordförande och ledamöter utanordnat tillhopa 3,109 kronor 24 öre.

Uti skrifvelse den 11 mars 1905 yttrade Riksdagen, som anmälde att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning blifvit af Riksdagen bifallen, att Riksdagen ansåge det ändamål, för hvars uppnående omförmälda kommitté blifvit tillsatt, vara förtjänt af intresse; att det emellertid icke undgått Riksdagens uppmärksamhet, att under fortgången af kommitténs arbete planen för detsamma alltmera utvidgats och kostnaderna långt öfverskridit hvad härför från början torde hafva beräknats; att Riksdagen med hänsyn till de synnerligen stora kostnader, som skulle blifva en följd af, att den af kommittén föreslagna arbetsplanen följdes i fråga om landets samtliga län, ansåge sig icke kunna underlåta att uttala sina betänkligheter mot ett sådant fortsättande af det påbegynta kommittéarbetet; att efter de af kommittén gjorda förarbetena och gifna anvisningarna en fortsättning af den planlagda undersökningen också syntes kunna ske i lämpligare form än genom kommittéarbete; samt att, då emellertid Kungl. Maj:t, oaktadt kommittén därom gjort framställning, ej ifrågasatt beviljande af anslag för arbetets fortsättning, Riksdagen ansåge sig icke böra göra något vidare uttalande därom, huruvida och i hvilken ordning ifrågavarande undersökningar borde fullföljas.

Sedan kammarkollegium uti infördadt underdånigt utlåtande den 23 maj 1905 dels framställt vissa smärre anmärkningar mot förutnämnda af kommittén uppgjorda förslag till plan för kommitténs arbete i dess helhet, därvid kollegiet särskildt förklarade sig ej kunna biträda kommitténs förslag, såvidt anginge ifrågasatt befogenhet för kommittén att i vissa fall fastställa jordeboksnamn, dels ock, med anledning af hvad Riksdagen i berörda skrifvelse yttrat, meddelat, att vid excerpering för kommitténs räkning af de hos kollegium förvarade handlingar åtskilliga förenklingar vidtagits, hvarigenom, utan att undersökningens fullständighet därigenom syntes äfventyras, afsevärd besparing torde vara att förvänta, samt kommittén i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad kammarkollegium föreslagit omarbetat den uppgjorda planen, anbefallde Kungl. Maj:t genom beslut den 20 oktober 1905 kommittén att med iakttagande af de i den sålunda ändrade planen angifna grundsatser, dock att i fråga om så kallade naturnamn framställning ej behöfde göras hos kammarkollegium, utarbета och utan särskild kostnad för statsverket till trycket befordra redogörelserna för ortnamnen i Älfsborgs län.

I underdånig skrifvelse den 2 oktober 1906 gjorde därefter kommittén framställning om anslag för utsträckande af kommitténs arbeten till att

omfatta Örebro län. Kommittén hemställde därvid att alla undersökningar af ortnamn skulle bekostas af statsmedel, men bearbetningen af det insamlade materialet, beräknad till visst belopp per jordeboksenhet, af landsting eller eventuellt af enskilda, hvarigenom ungefär två tredjedelar af kostnaden för ortnamnsundersökningar i ett län skulle bestridas af statsverket.

Med anledning häraf föreslog Kungl. Maj:t i 1907 års statsverksproposition Riksdagen att för utförande i enlighet med af Kungl. Maj:t fastställd plan af undersökningar rörande ortnamn inom Örebro län bevilja ett anslag af 14,000 kronor och däraf på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 10,000 kronor, dock under villkor att af landsting, korporationer eller enskilda för samma undersökningar tillsköttes för åren 1907—1912 minst ett belopp af 7,000 kronor.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blef af Riksdagen bifallen.

På därom af Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade sedermera Riksdagen på extra stat för år 1909 återstoden, 4,000 kronor, af omförmälda omslag.

Med anledning af 1907 års Riksdags omförmälda beslut samt Riksdagens i skrifvelse den 11 mars 1905 beträffande sättet för utförandet af undersökningarna angående ortnamn gjorda uttalande, att desammas fortsättande syntes kunna ske i lämpligare form än genom kommittéarbete, beslöt Kungl. Maj:t den 15 november 1907 att dels på därom gjord ansökningsentlediga Hildebrand från det honom lämnade uppdraget att vara ordförande i nämnda kommitté, dels ock uppdraga åt öfriga ledamöter af kommittén, Thulin och Noreen, att för en kostnad, icke öfverstigande 21,000 kronor, däraf 14,000 kronor statsmedel, låta i enlighet med den af Kungl. Maj:t den 20 oktober 1905 gillade plan anställa undersökning rörande ortnamn inom Örebro län och redigera redogörelse därför samt utan särskild kostnad för statsverket befordra redogörelsen till trycket, med iakttagande att arbetets ledning och hufvudsakliga utförande skulle tillkomma Noreen, som, då han funne sådant nödigt, i kamerala frågor skulle äga rådföra sig med Thulin och, vid behof af annan sakkunnig hjälp, skulle hafva att därom göra underdånig framställning.

Sedan Thulin, som den 26 maj 1909 i nåder utnämns till regeringsråd, hos Kungl. Maj:t anhållit att blifva entledigad från ifrågavarande uppdrag, fann Kungl. Maj:t enligt beslut den 18 juni 1909 godt uppdraga åt Hedin att i Thulins ställe vara ledamot af omförmälda kommitté.

Uti den af mig först omnämnda, af Noreen och Hedin till ecklesiastikdepartementet ingifna skrift med en därtill hörande promemoria har hufvudsakligen anförts följande.

Vid utgången af år 1909 hade redogörelsen för ortnamn inom Älfsborgs län fortskridit så långt, att alla nödiga undersökningar i orten och exciperingar af tryckta och otryckta källor afslutats samt att redogörelserna för fjorton af länets aderton härad bearbetats till tryckfärdigt skick och beträffande nio härad redan befordrats till trycket. Såsom framginge af kommitténs till kammarrätten inlämnade räkenskaper hade redan vid utgången af år 1906 alla till undersökningen af ortnamn i Älfsborgs län beviljade statsmedel blifvit för ändamålet använda. De inkomster, som därefter stått till förfogande till bestridande af kostnaderna för nämnda undersökning, hade utgjorts af ett utaf länets landsting för hvar och ett af åren 1908 och 1909 beviljadt anslag å 1,500 kronor samt ett af Kungl. Maj:t genom beslut den 27 maj 1909 anvisadt belopp å 651 kronor 10 öre för täckande af vissa, förläggaren icke åliggande tryckningskostnader. Utgifterna under samma tid hade utgjorts af arfvode åt kommitténs sekreterare med 3,000 kronor för år samt diverse utgifter för excipering, formulärtryck, porton m. m. Dessa senare utgifter hade emellertid kunnat bestridas medelst af enskilda för arbetet intresserade personer skänkta medel.

Vid utgången af år 1909 hade alltså förelegat en afsevärd brist. Denna hade dock genom gåfvor af enskilda kunnat nedbringas till omkring 5,000 kronor och komme att än ytterligare minskas med 1,500 kronor eller till omkring 3,500 kronor, då landstingets sista bidrag, för år 1910, utfölle.

Den faktiska bristen hade alltså uppkommit på grund af sekreterarens förvisso ej för högt tilltagna arfvode.

Till fortsättande af arbetet för undersökning af ortnamn inom Älfsborgs län erfordrades nu ett ytterligare belopp af 5,000 kronor. Detta belopp vore afsedt till arfvode åt sekreteraren under år 1910 och en del af år 1911.

Departements-
chefen.

Sedan ifrågavarande kommitté tillsattes, har till bestridande af de med fullgörandet af kommitténs uppdrag förenade utgifter af statsmedel anvisats tillhopa 50,151 kronor 10 öre, hvarjämte till arfvoden samt resekostnads- och traktamentsersättning åt kommitténs ledamöter utanordnats tillhopa 7,999 kronor 24 öre. Af förstnämnda belopp hafva, enligt hvad det vid 1905 års statsverksproposition fogade protokoll öfver ecklesiastikärenden utmärker, omkring 6,500 kronor användts för sådana förberedande arbeten, som ej afsett något särskildt län utan riket i dess helhet, såsom dels försöksvis utförda undersökningar i Bohuslän och Värmland, dels excipering af ortnamn från urkunder, som röra hela riket m. m. Af återstoden

hafva 14,000 kronor anvisats till utförande af undersökningar rörande ortnamn inom Örebro län samt 29,651 kronor 10 öre till sådana undersökningar inom Älfsborgs län.

Såsom förut nämnts, afser den nu gjorda framställningen anvisande af anslag å tillhopa 8,500 kronor dels för täckande af en under åren 1907—1909 uppkommen brist å omkring 3,500 kronor, dels ock till bestridande af arfvode för kommitténs sekreterare under år 1910 och en del af år 1911. De kostnader, som sedermera återstå för fullbordande af redogörelsen angående ortnamn i Älfsborgs län, skulle utgöras af utgifter dels för korrekturläsning å den del af redogörelsen, som då ännu icke blifvit tryckt, dels till utarbetande af register och inledning till hela arbetet dels ock till ersättning åt kommitténs ledamöter under deras sammanträden. Dessa kostnader kunna emellertid icke nu till beloppet angifvas, då desamma äro beroende på dels den tid, som kan komma att åtgå för dessa arbetens utförande, dels oberäkneliga omständigheter i fråga om tryckningens förlopp. Kostnaden för kommitténs sammanträden, hvilken utgöres af arfvoden samt resekostnads- och traktamentsersättning, torde icke komma att uppgå till något afsevärdt belopp, då för fullbordande af ifrågavarande utredning några ytterligare sammanträden i orten icke synas vara erforderliga.

Såsom af det anförda framgår, kommer kostnaden för ortnamnsutredningen i Älfsborgs län att ganska betydligt öfverstiga det från början härför beräknade beloppet om 29,000 kronor. Det kan naturligtvis icke ifrågasättas, att nu, när berörda arbete står så nära sin fullbordan, resa några hinder mot dess slutförande i enlighet med den uppgjorda planen. Att bearbetningen af våra ortnamn har en mycket stor betydelse såväl för vår kulturhistoria som för den närvarande tiden är allmänt erkänt. Någon tvekan om att undersökningen af ortnamnen bör omfatta hela vårt land synes mig därför icke kunna föreligga. I sammanhang härmed vill jag dock hafva uttalat, att en hela riket omfattande ortnamnsutredning, verkställd i samma ordning som den hittills utförda, uppenbarligen kommer att medföra högst afsevärda utgifter för det allmänna. Det synes mig därför nödvändigt att undersöka, huruvida icke arbetet i fortsättningen skulle kunna utföras med förhållandevis mindre kostnader.

Under åberopande af hvad sålunda anförts får jag emellertid nu i underdånighet hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att dels för täckande af brist i de för utförande af undersökningar rörande ortnamn inom Älfsborgs län anvisade medel dels ock till fortsättande af samma undersökningar i enlighet med af Kungl. Maj:t fastställd plan på extra stat för år 1911 bevilja ett anslag af 8,500 kronor.

Vid bifall härtill lärer hinder ej förefinnas för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel redan under år 1910 utanordna det belopp, som kan blifva erforderligt under nämnda år.»

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle nådig proposition aflåtas till Riksdagen af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Christer d'Albedyhll.
